

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Simona Peterková

Hinduismus

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci *Hinduismus* vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a výhradně s použitím uvedených pramenů, odborné literatury a dalších informačních zdrojů.

V Olomouci 19. 4. 2016

Podpis autora

Děkuji svému vedoucímu bakalářské práce PhDr. Petru Zimovi, Ph.D., za odborné vedení, poskytování rad a vstřícný přístup.

V Olomouci 19. 4. 2016

Podpis autora

OBSAH

ÚVOD	5
1 CHARAKTERISTIKA HINDUISMU	6
1.1 Obecná charakteristika	6
1.2 Kněží a svatí muži	7
1.3 Víra v Boha	8
1.4 Posvátné texty	11
1.4.1 Šruti	11
1.4.2 Smrti	12
1.5 Chrámy a svatyně	13
2 HINDUISMUS JAKO NÁBOŽENSKÝ A FILOSOFICKÝ SYSTÉM	15
2.1 Kastovní systém	15
2.2 Karma	17
2.3 Obřady a svátky	18
2.3.1 Obřady	18
2.3.2 Svátky	21
2.4 Kultura a umění	22
3 ETICKÉ ZÁSADY HINDUISMU	25
3.1 Etika	25
3.2 Projevy zbožnosti	26
3.3 Prána a čakry	27
3.4 Neonáboženské kultury a hnutí vycházející z hinduismu	29
3.5 Jóga	31
3.6 Tantrismus	33
3.7 Posmrtný život	35
3.8 Hinduismus dnes	37
4 VYUŽITÍ TÉMATU VE VÝUCE OV A ZSV	38

Závěr.....	40
Prameny a literatura.....	41
Elektronické zdroje.....	42

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou hinduismu. Důvod proč jsem si vybrala právě hinduismus, je že mne vždy toto téma velice zajímalo, ale ne vždy mi bylo podáno zcela srozumitelně. Proto jsem se rozhodla o něm dozvědět něco více a nastudovat si problematiku sama a snad ji i vcelku jasně podat.

Cílem práce je vytvořit určitý souhrn všeho základního, co hinduismus nabízí. Jde o ztvárnění jakéhosi komplexu znalostí, který by sloužil jak široké veřejnosti, tak např. i studentům při výuce. Jak už bylo řečeno jde hlavně o srozumitelnost textu, což není mnohdy nejsnadnějším úkolem, jelikož hinduismus je protkán všemožnými zvláštnostmi a složitostmi. Proto je důležité podat text tak, aby byl vyložen co nejjasněji i pro naše evropské smýšlení.

Kromě přiblížení tématu čtenáři je dalším cílem práce navrhnout jak by se dala tato problematika využít ve výuce. Zaměřovat se budu hlavně na výuku 2. stupně základních škol a na gymnázia. Záměr bakalářské práce tedy není badatelský, ale spíše pedagogicko-didaktický.

První kapitola uvede čtenáře do obecných rovin hinduismu. Čtenář je seznámen s obecnou charakteristikou hinduismu, s posvátnými texty, ale také s třemi hlavními bohy, kteří provází celou bakalářskou práci.

Druhá kapitola se zaměřuje na hinduismus jako náboženský a filosofický systém. Pojednává tedy o kastovníké hierarchii, dále o reinkarnaci, karmě, ale také se čtenář dozví něco o hinduistických obřadech, rituálech a svátcích, jenž jsou v Indii opravdu velmi různorodé.

Třetí kapitola se soustřeďuje na etické zásady hinduistů, se kterými také souvisí mnoho obřadů a rituálů, zářným příkladem je např. svatba nebo naopak pohřeb. V etických základech se dále setkáme s učením jógy či tantry, jenž do hinduistických zásad také neodmyslitelně patří.

Poslední kapitola se snaží nastínit možnosti jak by se toto téma dalo využít ve výuce výše zmíněných základních škol nebo na gymnáziích. Jelikož hinduismus nelze jednoznačně vymezit, měli bychom se nad touto problematikou trochu více zamyslet a ukázat žákům např. co nás s hinduismem pojí a co naopak ne.

1 CHARAKTERISTIKA HINDUISMU

1.1 Obecná charakteristika

U Hinduismu nelze přesně stanovit dobu jeho vzniku, jelikož se nejednalo o náhlý zlom, ale o pozvolný přechod od védského náboženství a to kolem 1. tisíciletí př. n. l. Hinduismus nebyl od ostatních náboženství odlišen vlastním názvem- hinduistům zřejmě nepřišlo příliš důležité se od někoho odlišovat. Název *hindú* dharma se datuje od dob daleko pozdějších- až když byl v Indii rozšiřován islám a slovo *hindú* označovalo obyvatele od povodí řeky Indu. U Hinduismu jde spíše než o náboženství, o rozvětvený světonázorový komplex, který kromě náboženských a kultovních představ, zahrnuje i filosofická učení včetně etických a právních norem. Tyto normy jsou od vlastní věrouky neoddělitelné. Proto bychom měli hinduismus nazývat spíše nábožensko- sociálním systémem. Navíc obsahuje i různorodou směs krajových zvyků, které se v průběhu času „zreligionizovaly“.¹ Hinduismus je obdařen mnohými charakteristickými znaky, díky nimž se odlišuje od ostatních světových náboženství. Tvoří je např. mnohotvárnost, absence jednotného dogmatu či církevní organizace a v neposlední řadě také kastovní systém.

Mezi dva základní pilíře, na kterých hinduismus stojí, patří *sádhaná* a *dharma*. Sádhaná (v překladu: „dobré vedení“) je výraz používaný pro teoretickou stránku hinduismu. Její obsah činí vše, čím se kdy zabývali učitelé, kazatelé a autoři svatých spisů. Kdežto dharma (v překladu: „to, co má být dodržováno“) je výraz používaný pro označení zákona- tzv. kodex etických pravidel zvykového práva. Stanovuje pravidla, dle kterých se hinduisté mají chovat k bohům i k sobě samým. Dharma je závazná pro všechny členy komunity. Naopak Sádhaná znamená pro mnohé velmi neurčitý pojem, jen málo hinduistů vyznává a zná učení založené na rozsáhlé literatuře. Mnozí uctívají pouze některé bohy, které považují za hlavní. Jako pojistka pro uplatňování pravidel dharmy slouží také existence kastovního systému. Pomocí kast má totiž hinduismus moc i bez církevních organizací, vytvořit hierarchii, díky níž kontroluje a řídí všední život hinduistů.²

Na světě nalezneme asi jednu miliardu Indů, přičemž 980 miliónů žije přímo v Indii a z nichž asi 80% jsou hinduisté. Názvy „hinduista“ a „Ind“ byly dříve vnímány

¹ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství I. díl: judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, s. 111.

² MARKOVÁ, Dagmar. *Náboženství v asijských společnostech: tradice a současnost*. Vyd. 1. Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky, 1996, s. 93, 94.

jako totéž. Za dob Alexandra Velikého se Řekové při tažení (326 před Kristem) ocitli v údolí Indu a tudíž všechny místní domorodce označili za Indy. Dnes však existuje mezi hinduistou a Indem rozdíl. Asi od 19. století můžeme říci, že pojmem „hinduismus“ se rozumí pouze indické náboženství- i když to je jen s těžší oddělitelné od indického způsobu života, jeho kultury a v neposlední řadě i představ. Definovat pojem kdo je hinduista není snadné, o něco snadnější by bylo možná říci, kdo hinduistou není. Jako hinduistu můžeme tedy označit Inda, který není muslim, křesťan ani žid. V užším smyslu nejde ani o sikha, džinistu a ani budhistu. I po tomto mnohočetném odpočtu hinduisté stále tvoří čtyři pětiny všech Indů. Toto číslo se může zdát vcelku děsivé, když vezmeme v potaz hinduistické masakry na muslimech a také násilné zásahy proti křesťanským kostelům a zařízením. Ani útoky na kněze a řeholnice nejsou výjimkou a mohou se stát důvodem k obavám o budoucnost doposud tak tolerantního indického státu.³

1.2 Kněží a svatí muži

Zakladatel jako osobnost v hinduismu neexistuje. Dokonce ani vlastní tradice nepřipisuje vznik hinduismu žádné z mýtických nebo historických osobností.⁴ V hinduismu nalezneme tři hlavní skupiny a to- kněze *Bráhmany*, kontemplativní askety *Jogíny* a učitele nazvané *Guru*. Později se k těmto třem skupinám přidala ještě jedna, tvořena kazateli *Svámi*. Dalšími členy jsou božsky inspirovaní mudrci tzv. *Rši*, jejichž úkolem bylo sestavit *védy*. K hinduistickým myslitelům neodmyslitelně patří i filosof Šankara, který sepsal důležitý výklad *upanišad*. Důležité vzít v potaz je také to, že Indie je zemí, kde náboženství hraje hlavní ne-li primární roli a tudíž ovlivňuje téměř všechny aspekty každodenního života.

Jak již bylo řečeno, většinu indických obyvatel tvoří hinduisté, jenž podléhají přísnému společenskému řádu- tzv. kastovnímu řádu. Tento prastarý systém rozdělení lidí sahá až k védským písmům, která popisují, jak se prvotní bytost při stvoření rozdělila na kusy- kasty. Z hlavy povstali *bráhmani*, kteří plní roli nejvyšších ze čtyř kastovních skupin, jako druzí v hierarchii jsou *kšatrijovi*, což jsou bojovníci, dále pak *vaišjové* neboli rolníci a obchodníci a nejnižší stupeň pak tvoří *šúdrové* čili služebníci. Úkolem bráhmanů je strážit posvátná védská písma, eposy, purány a rituální akty jako např. *jadžni* tedy oběti,

³ KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 50.

⁴ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství I. díl: judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, s. 114.

jejichž detaily přísně tajili. Jejich úkolem není jen uchovat staré védské tradice, ale zároveň také hlásat víru, přičemž náplň jejich života tvoří studium véd, dále pak opatřování obřadních potřeb a v neposlední řadě provádění obřadů a starost a o svou existenci. Bráhman by neměl za své služby brát formální plat, ale zároveň za ně může žádat finanční „dar“.

Božsky inspirovaní básníci nesou název *rši*, jde také o mudrce, kteří dosáhli dokonalého nebo požehnaného stavu moudrosti a zároveň byli zbožštěni. Pojmenování *Guru* je jednoduše řečeno moderní označení právě pro již výše zmíněné rši. Jde o moudrého učitele božských písem a také o učitele, který se snaží ukázat správnou cestu svým žákům.

Pojem *svámí* bychom mohli přeložit asi jako „důstojný pán“, jehož náplní je vést mise a sepisovat traktáty na náboženská témata. Kromě těchto jasně daných rolí, nalezneme v Indii velký počet mužů a žen, kteří opovrhují materialistickým světem a snaží se žít v askezi, do které patří různé stupně odříkání a sebeumrtvování.⁵

1.3 Víra v Boha

I když se hinduismus na první pohled může jevit jako polyteistické náboženství, není tomu tak.⁶ Přívrženci hinduismu věří v jednoho boha- *Brahma*, tudíž se jedná o monoteistické náboženství. Brahma se vyskytuje mimo lidský dosah, chápání, čas a prostor. Hinduističtí stoupenci uctívají tedy boha anebo spíše bohy? V tomto směru není hinduistické učení zcela jasně dáno, jelikož i svaté knihy vypovídají každá něco jiného.⁷ Kupříkladu *Rgvéda* („První kniha posvátných védských písem. Je to nejstarší dochovaná náboženská kniha vůbec.“)⁸ líčí třiatřicet bohů a současně na jiném místě popírá, že by reálně existovali. Z čehož vyplývá, že v hinduismu nalezneme jen jednoho boha- Brahma, avšak se schopností na sebe brát různé podoby a převleky. Brahma se vyskytuje všude ve vesmíru ale zároveň i nad ním. Je stvořitelem všeho a je také prostoupen vším kolem nás, ale i našim vnitřním světem. Tento vnitřní svět nazývají hinduisté *átman*- tedy duše. Mnohočetnost a mnohotvárnost bohů a bohyň dělá z hinduismu obdivuhodně barvitě

⁵ JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knížní klub a Balios, 2000, s. 48, 49.

⁶ JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knížní klub a Balios, 2000, s. 16.

⁷ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Vyd. 1. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Euromedia Group - Knížní klub, 2003, s. 14.

⁸ WERNER, Karel. *Malá encyklopedie hinduismu*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1996, s. 155.

náboženství. Bůh není však ani mužského ani ženského rodu, ale jak už bylo řečeno, může na sebe vzít podobu jak muže, ženy, tak i zvířete. V reakci na to, byly mnoha bohům přiděleny manželky. Například u stvořitele Brahmy se dočteme o jeho manželce jménem *Sarasvatí*, bohyně učenosti.⁹

Vedle nejvyššího boha Brahma stojí v čele ještě další dvě dominantní postavy bohů, které dohromady tvoří základní trio hinduistického učení. Přesto lze tyto tři bohy vnímat jako jedinou nebeskou sílu. Jde tedy o *Višnu*, *Šivu* a *Brahmu*. První z trojce- bůh Višnu ztělesňuje vše, co můžeme nazvat pozitivním a konstruktivním. Naopak bůh Šiva představuje vše protikladné, zobrazuje veškeré negativní a ničivé síly. Brahmovým úkolem je vyvažovat tyto dva protichůdné principy. Tato tři božstva ztělesňují spíše abstraktní symboly než lidské podoby, proto nemůže udržovatel vesmíru Višnu existovat bez svého protějšku Šivy a ničitel Šiva zase nemůže existovat sám bez Višnu.

Višnu se pravděpodobně zrodil okolo roku 1700 př. Kr.¹⁰ „*Jeho skutečný nárok na proslulost se vynořuje teprve v bráhmanách, upanišandách a pozdější literatuře, zejména v eposu Mahábháratě, kde se objevuje jako Kršna a v Bahagavadgítě přednese hrdinovi Ardžunovi svou slavnou morální přednášku. V sesterském eposu Rámájaně vystupuje jako hlavní postava Ráma.*“¹¹ Všechny tyto postavy jsou jeho reinkarnace. Legenda praví, že se zrodil z levého boku prapůvodní tvůrčí síly a je též propojen s potřebami lidstva jako uchovatel mravnosti pomocí karmy. Posvátné vody čili *nárami* jdou také ruku v ruce s Višnuou, díky čemuž se stal duchovní bytostí, která je spjata se svatou řekou Gangou.¹² Většinou je Višnu zobrazován se čtyřmi pažemi, které představují božskou moc a ve kterých drží lasturu, disk, kyj a lotos. Višnuův kult je znakem veselosti a bezstarostnosti. Jeho stoupenci věří, že když bude svět v ohrožení, Višnu sestoupí na zem, aby jej zachránil. Višnu bývá nejčastěji spojován s *Lakšmí*, bohyní štěstí a bohatství.¹³

Protiklad Višnu představuje ničitel Šiva. V porovnání s Višnuou Šiva znázorňuje mužské, ničivé síly, kdežto Višnu je představitel všeho ženského a stabilního. Avšak i

⁹ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Vyd. 1. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2003, s. 14, 15.

¹⁰ JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub a Balios, 2000, s. 16.

¹¹ JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub a Balios, 2000, s. 16.

¹² JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub a Balios, 2000, s. 16, 17.

¹³ KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 68.

přes tyto aspekty je Šiva také plodivou silou.¹⁴ „*Vyказuje dvojznačnost zahrnující extrémy asketické odříkavosti i sexuální erotiky a svým uctivačům ztělesňuje Stvořitele, uchovatele i Ničitele, který se podle nálady a záměru projevuje ve své milostivé povaze anugrahamútri nebo ničivé ugramútri.*“¹⁵ Šivovým duchovním domovem je hora Kailása v Himálaji. Charakteristickými znaky Šivovy ničivé síly jsou luk a kyj s lebkou. Bohužel je v textech Šiva těžko identifikovatelný, jelikož je znám pod více než tisíci jmény.¹⁶ Jeho družkou je bohyně *Párvatí*, která postupem času získala i svůj samostatný kult.¹⁷

Jako k jedinému z tohoto tria se k Bohu Brahmovi neobrací žádný kult.¹⁸ I když je oficiálně brán na prvním místě jako stvořitel, je uctíván jen velmi ojedinele.¹⁹ Brahma bývá často zobrazován s vědy v rukou, proto se jedná o boha veškerého poznání. Charakteristickým znakem jsou jeho čtyři paže a taktéž čtyři hlavy obrácené do čtyř světových stran.²⁰

Pro hinduisty představuje mytologie mnohem více než filosofické systémy. Hinduistická mytologie se vyznačuje neobyčejnou pestrostí a bohatostí. Její různorodost je patrná jak v eposech, tak v *puránách*²¹ („*purána, kategorie náboženské literatury hinduismu, většinou ve verších*“²²). Díky příběhům o bozích a démonech, kteří mají taktéž vlastní rodiny a vztahy mezi sebou včetně vztahů s lidmi, nastiňuje mytologie návody, jak v určitých životních situacích jednat, aby se člověk vymanil z koloběhu životů anebo aby se posunul v příštím zrození dál. Během času se mytologický panteon dočkal mnohých změn. Většina původních božstev ztratila svou velikost a důležitost. I nadále existují, jen už v pozměněné podobě.²³

¹⁴ JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub a Balios, 2000, s. 17.

¹⁵ JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub a Balios, 2000, s. 17.

¹⁶ JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub a Balios, 2000, s. 17.

¹⁷ KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 68.

¹⁸ JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub a Balios, 2000, s. 19.

¹⁹ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství I. díl: judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, s. 125.

²⁰ JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub a Balios, 2000, s. 19.

²¹ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství I. díl: judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, s. 124.

²² WERNER, Karel. *Malá encyklopedie hinduismu*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1996, s. 147.

²³ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství I. díl: judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, s. 125.

1.4 Posvátné texty

Původ svatých hinduistických knih sahá až do dávných časů, tyto svaté knihy se těší různým literárním formám jako jsou například filosofické texty anebo epické příběhy a legendy.²⁴ Védy- předmět mnoha studií a také nejstarší doklad kultury *Árjů* se vyvíjel asi okolo roku 1500 před Kristem a to v prostředí předních vrstev, nejspíše kněžských rodin. Tyto dokumenty jsou opravdu obsáhlé, v porovnání s biblí jsou až šestkrát delší. Pro hinduisty mají až božskou autoritu. Všechny spisy jsou napsány v *sanskrtu*, což je posvátný jazyk hinduismu. Přesněji řečeno, jde o jazyk kočovných árijských kmenů, které přicestovali do Indie. Během vývoje se však sanskrt určitým způsobem transformoval a terminologicky diferencioval. V dnešní době se ovšem jedná o mrtvý jazyk asi tak jako u nás latina. Avšak nadále jej v přední řadě studují a rozvíjejí bráhmani, proto má sanskrt i nadále zásadní význam. Nejvíce bývá využit pro náboženské účely a rituály.²⁵ Tyto posvátné texty se člení do dvou odvětví- *šruti* a *smrti*.

1.4.1 Šruti

První část zvaná šruti (to co bylo slyšeno) je pokládána za dílo božského původu.²⁶ Zahrnuje prastaré spisy složené v indoevropském jazyce (předchůdce sanskrtu) nesoucí název *védy*- v překladu „vědění“. Doba vzniku se odhaduje okolo roku 1200 až 900 př. Kr., ale ústní forma, díky které texty vznikly, může zasahovat do mnohem dávnější minulosti. U véd se nejedná jen o nejstarší posvátné texty hinduismu, jde i o nejzbožnější úctu a tvorbu základních souborů pravidel hinduistického vyznání. Důkazem, že jde o opravdu důležitý a hluboký duchovní obsah, ukazuje i skutečnost, že na mnoha zobrazeních Brahmy nebo Višnu drží v rukou právě védy jako symbol vědění. Védské texty bývají nejčastěji rozděleny do čtyř základních děl: *Rgvéda*, *Sámavéda*, *Jadžurvéda* a *Atharvavéda*.²⁷ Nejstarším a nejposvátnějším dílem je tedy výše zmíněná *Rgvéda*, která obsahuje 1028 básní o kočovném životě *Árjů*.

²⁴ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Vyd. 1. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2003, s. 20.

²⁵ KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 58, 59, 60.

²⁶ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Vyd. 1. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2003, s. 20.

²⁷ JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub a Balios, 2000, s. 28.

Závěr véd tvoří takzvané *upanišady*.²⁸ „Název těchto knih odkazuje na žáka, který usedl u nohou svého gurua, aby získal moudrost. Upanišady zaznamenávají stovky rozhovorů učitele a učedníka a obsahují to nejdůležitější hinduistické učení- o brahma a átmanu.“²⁹ Upanišady jsou mnohdy pojmenovávány jako *védánta* neboli konec véd. Z hlediska časového rozmezí jsou opravdu posledním učením, které uzavírá védskou slovesnost. Z hlediska vědění ji uzavírají novým učením, které daleko přesáhlo svou myšlenkovou úroveň a významem předchází výtvoř. Dávají v potaz nejdůležitější otázky, co se smyslu lidského života týče a v neposlední řadě i posmrtného života ve formě rozhovorů.³⁰

1.4.2 Smrti

Druhá část posvátných knih, jak už bylo výše zmíněno, nese název smrti (to co bylo zapamatováno). Jde o svaté knihy lidského původu. Jejich obsah představují příběhy, které byly vyprávěny školenými vypravěči.³¹ Příkladem jsou takzvané eposy, jejichž základní prvky nejspíše kolovaly díky ústní tradici. Tyto složky byly po dlouhou dobu vyprávěny kněžskou bráhmanskou kastou, dokud nebyly přepsány do sanskrtu. V průběhu času byla spousta příběhů převypravována a aktualizována, navíc je patrné, že i po sepsání rukopisů se dále k ostatním příběhům přidával další materiál.³²

Asi nejznámější epos *Rámájana*, který je složen ze čtyřiceti osmi tisíců veršů, vypráví o různých dobrodružstvích Rámy a Sítý, jenž tvoří ústřední postavy tohoto eposu. Tento spis znamená pro hinduisty nejen zdroj moudrosti, ale také cenných rad. Nejdelší básnickou skladbou v jakémkoliv jazyce se vyznačuje *Mahábhárata*. Obsahem eposu je válka mezi dvěma rody- mezi Pánduovci a Kuruovci. Výsledkem je ponaučení, že spravedlnost znamená zdroj pokroku ve státě, naopak zlomyslnost směřuje nakonec k jeho zničení.

Část *Mahábháraty* představuje nejmilovanější klasické dílo hinduismu a tou je *Bhagavadgíta*. *Bhagavadgíta* je napsána formou rozhovoru mezi bohem Kršnou a

²⁸ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Vyd. 1. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2003, s. 20.

²⁹ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Vyd. 1. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2003, s. 20.

³⁰ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 1993. s. 16.

³¹ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Vyd. 1. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2003, s. 20.

³² JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub a Balios, 2000, s. 34.

bojovníkem Ardžunou, vše se odehrává na bitevním poli.³³ Pro většinu hinduistů znamená Bhagavadgíta něco jako Nový zákon pro křesťany. Nastiňuje tajemství vesmíru, ale i lidského života, radí jak harmonicky upořádat život a jak dodržovat mravní normy. Díky své schopnosti promlouvat k lidem nejrozdílnějšího založení a nejrozmanitější intelektuální úrovni, získala Gíta (jak se zkráceně nazývá) tak silný vliv a popularitu.³⁴

1.5 Chrámy a svatyně

Indie je zemí, kde chrámy hrají důležitou roli, proto jich zde nalezneme opravdu mnoho. Hinduistické chrámy sloužily prvotně nejspíše jen jako dřevěné konstrukce k zastřešení sochy boha. K pravému stavění chrámů došlo až okolo 6. století n.l. Bohužel mnoho hinduistických svatyní padlo kvůli útokům muslimských vetřelců, ale i přesto se dochoval vcelku ctihodný počet raných staveb.

V dnešní době náleží značné množství chrámů a svatyní určitým rodinám jako soukromý majetek. Všechny chrámy v Indii jsou stavěny dle určitých pravidel, které jsou uchovávány ve staroindických spisech a dle kterých musí být stavba ve shodě se zákony vesmíru. Budova musí plnit přísná kritéria, proto je potřeba mnoha složitých výpočtů. Důležitou úlohu hraje ztělesnění božstva ve formě sochy nejčastěji z kamene. Interiér chrámu se může lišit podle povahy sekt. Přísným kritériím podléhají i bohoslužby, při kterých se sochy božstev koupou, kropí navoněnou vodou a zdobí květinami. Kromě hlavní sochy, jenž je umístěna v chrámu, se mnohdy objevuje i menší replika, která slouží v průvodech.³⁵

Nejvýznamnější svatyně vyznavačů hinduismu se nazývá *Višvanath*, jenž je zdobena 750 kilogramy zlata. Kvůli stálým nepokojům mezi hinduisty a muslimy musí být chrám pod ustavičným dohledem vojáků. Chrám je zasvěcen mocnému bohu Šivovi a žádný nehinduista nesmí být do chrámu vpuštěn. Nedaleko od Višvanathu se tyčí velká bílá mešita *Gjanvapi*, kterou nechal postavit muslimský panovník Aurangzéba. V 17. století nechal vládce ve městě Váránasí zbořit téměř všechny hinduistické chrámy. Proto představuje pro hinduisty tato mešita jakousi připomínku tehdejší nadvlády muslimů. Roku 1947 dovedly hinduisticko-muslimské nepokoje až k rozdělení na Indickou republiku a na islámský stát Pákistán. V současnosti stále považuje mnoho

³³ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Vyd. 1. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2003, s. 20, 21.

³⁴ ZBAVITEL, Dušan. *Základní texty východních náboženství*. Vyd. 1. Praha: Argo, c2007. s. 92.

³⁵ JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub a Balios, 2000, s. 52, 53.

hinduistů muslimy za své úhlavní nepřátele.³⁶ „Dramaticky se tu ukazuje: mír mezi národy není možný bez míru mezi náboženstvími!“³⁷

³⁶ KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 78, 79.

³⁷ KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 79.

2 HINDUISMUS JAKO NÁBOŽENSKÝ A FILOSOFICKÝ SYSTÉM

2.1 Kastovní systém

Součástí posvátných hinduistických textů je také víra v kastovní systémy, které ovládají Indii už po celá staletí. V dnešní době sice formálně stojí kastovní rozdíly mimo zákon, avšak praxe hlavně tedy na venkově je leckdy zcela jiná.

Podle typu zaměstnání jsou hinduisté rozděleni do čtyř ústředních kast. V dnešní době existuje tisíce podkast.³⁸ „Čtyři různé varny (barvy) pocházejí z příběhu v Rgvédě, v němž bůh Brahma obdařený tvůrčími silami stvoří prvního muže Purušu. Puruša byl později obětován a z jeho těla vzešly čtyři varny.“³⁹ První nejvyšší varna (bílá)- do této kasty patří ti nejvyšší, elita tedy bráhmani; druhá varna (červená)- kasta aristokratů, *kšatrijů* tedy vládců a válečníků; třetí varna (žlutá)- největší masa lidí, *vaišjové* tedy rolníci, řemeslníci, obchodníci; poslední čtvrtá varna (černá)- *śúdrové* tedy sluhové a nádeníci.⁴⁰ K těmto daným čtyřem varnám z védského období později přibýlo ještě uspořádání do pevných sociálních jednotek *džáti* neboli zrození. Z čehož plyne, že každý hinduista náleží své *džáti* podle zrození.

Termín kasty se ujal až okolo 16. století, kdy připruli na indické pobřeží Portugalci a zjistili, že celá společnost je rozdělena do určitých skupin. Název „kasty“ se později rozšířil i do ostatních jazyků. Kasty s sebou nesou dědičnou příslušnost, přičemž je dána narozením a to jednou provždy.⁴¹ Abychom kasty rozpoznali od ostatních společenských skupin, existuje rozlišení na základě určitých znaků. Nejčastějšími znaky jsou: 1. dědičnost- jak už bylo uvedeno hinduista je součástí kasty, podle toho kam se narodí, přičemž změnit kastu během svého života je zcela nemožné anebo nanejvýš výjimečné, 2. endogamie- členové určitých kast nemohou uzavírat sňatek s někým, kdo nepatří do jejich kasty, 3. Pravidla o rituálním znečištění zahrnující stravovací omezení- uvnitř kast

³⁸ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Vyd. 1. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2003, s. 12.

³⁹ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Vyd. 1. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2003, s. 12.

⁴⁰ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Vyd. 1. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2003, s. 12, 13.

⁴¹ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství I. díl: judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, s. 133.

existují jistá pravidla, dle kterých se jejich příslušníci musí řídit, což zahrnuje i dodržování nařízení o přijímání vody a potravy od členů jiných kast.⁴²

Za porušení těchto pravidel hrozí, zvláště na venkově, vyloučení z kasty. Těžkým prohřeškem je zvláště endogamie, v nejhorších případech může dojít až k trestu smrti, který nastává nejčastěji, když kastovní hinduista chce uzavřít svazek s takzvanou „nedotýkatelnou“ nebo naopak. Avšak tyto sankce jsou součástí pouze zvykového práva, které není součástí nynějšího indického zákonodárství. Z právního hlediska se jedná o vraždu, bohužel policie se na místo činu dostaví častokrát až velmi pozdě.

Při sčítání lidu v Indii se kastovní příslušnost v dotaznících neuvádí, tudíž nelze zejména ve velkoměstech pečlivě sledovat a dodržovat pravidla rituálního odstupu mezi příslušníky vyšších a nižších kast. Proto v poslední době nastává dojem, že kastovní systém slábne a postupně zaniká. Avšak spíše se jen transformuje. Důkaz o tom, že kasty existují i nadále, jsou například sňatkové inzeráty dle příslušnosti kast.⁴³

Výše zmínění nedotknutelní nebo také *haridžani*, jak jsou často nazýváni, nepatří k žádné ze čtyř základních kast. Jejich náplní je vykonávat různé rituální práce jako je vydělávání kůže a pohřbívání mrtvých lidí a zvířat. Dlouhou dobu byli tito „vyvrženci“ separováni ze společenského života kvůli svému původu, což se roku 1950 změnilo zákonem. V dnešní době by měli být chrámy a všechny společenské prostory dostupné pro každého, bez ohledu na jeho kastovní náležitost, také vzdělání a zaměstnání by mělo být dostupné všem. Bohužel na venkově jsou však tyto pravidla stále potlačována a zvyk zde stále hraje primární roli.⁴⁴ Výzkum, který byl prováděn na venkově v Indii prokázal, že vliv kastovnictví v žádném případě neustupuje. Na tomto venkově nedotknutelní tvoří asi 20% obyvatelstva, přičemž bylo zjištěno, že ve většině případu nesmějí chodit do společných chrámů, vstupovat do domů kastovních hinduistů a navíc ani brát vodu z obecních studní. V jednom případě byl dokonce ukamenován haridžanský policista, který se utíkal do chrámu schovat před deštěm.⁴⁵

⁴² MARKOVÁ, Dagmar. *Náboženství v asijských společnostech: tradice a současnost*. Vyd. 1. Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky, 1996, s. 141.

⁴³ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství I. díl*. Praha: Karolinum, 2004, s. 134, 135.

⁴⁴ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Vyd. 1. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2003, s. 12.

⁴⁵ MARKOVÁ, Dagmar. *Náboženství v asijských společnostech: tradice a současnost*. Vyd. 1. Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky, 1996, s. 152.

2.2 Karma

Co se týče posmrtného života, ani v tomto termínu nemají Indové jednotnou představu o tom jak vypadá. Jedna teze ještě z raného védského období se věnovala tomu, že spálením těla se mrtvý dostane buď to přímo do věčného zatracení nebo naopak do rajské blaženosti v nebesích. Zanedlouho však se objevila myšlenka, co když nás po smrti čeká další smrt, abychom se mohli znovu narodit a poté zase smrtí vstoupit na nebesa? Další teze se spíše zaměřila především na oběti, které během života každý vykonal a dle nich byl pak i souzen další osud zemřelého. Z těchto různých tezí nakonec vzešel důležitý aspekt, kterým se stalo sloveso „konat“ z něhož se v indické společnosti zrodila teorie karmy. Podle jednání a způsobu života se bude po fyzické smrti zemřelého určovat jeho další osud- a to do jaké bytosti nebo kasty se jeho duše převtělí.⁴⁶

Díky tomuto způsobu učení- tedy odplatě za všechny činy- se zákon karmanu stává jedním z významných přínosů a to nejen v indickém duchovním vývoji. Karma pojímá kromě všech našich skutků i myšlenky a řeči. V okamžiku „posledního soudu“ se všechny tyto skutky sečtou a stanou se rozhodujícími pro to do jakého tvora se přestěhuje jeho *átman*⁴⁷ („vnitřní já, někdy ne zcela správně překládáno jako duše“)⁴⁸. „*Upanišada Brhadáranjaka to vyjadřuje zcela jednoznačně: Jak jedná a jak se chová, takovým se stává. Kdo koná dobro, stává se dobrým, kdo koná zlo, stává se špatným. Ctnostným konáním se stává ctnostným, hříšným chováním se stává hříšným.*“⁴⁹ Čím hodnotnější skutky člověk v životě vykonal, tím sladší ovoce mu bude v dalším životě dopráno, jelikož každý čin dostojí své odpovídající kvalitě. Proto je karma a její řád tak neúprosný- ztrestá každé zlo a odmění každé dobro. Což se ukázalo jako nejúčinnější zbraň, která směřuje občany k tomu, aby žili a jednali ctnostně a tudíž ve vlastním zájmu odmítali hřích a hříšný život. S touto vizí jde však ruku v ruce jedna otázka, která trápí lidstvo už snad od všech věků- co je vlastně dobro a co zlo? Upanišady zdůrazňují spravedlivé a ctnostné jednání jako nutnost k dosažení spásného poznání, což zajistí lepší postavení v příštím zrození. Spásného poznání dosáhneme díky dodržování spásných ctností. V *Brhadáranjakópanišad* se dočteme o tzv. „třech D“, které tyto ctnosti vyjadřují. Jde o sebeovládání (*dama*), štědrost (*dána*) a soucit (*dája*). U sebeovládání bychom měli

⁴⁶ KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 61.

⁴⁷ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 1993. s. 22.

⁴⁸ WERNER, Karel. *Malá encyklopedie hinduismu*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1996, s. 54.

⁴⁹ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 1993. s. 22.

zvládat své smysly a tužby, včetně *brahmačarje*, což je duch sexuálního pudu; u štedrosti bychom se měli zaměřit v prvé řadě na materiální pomoc potřebným, ale také na potřebu nelpět jen na hmotných statcích; a soucit bychom měli projevit tak, že nebudeme ubližovat žádným živým tvorům a potlačíme pocity jako zášť a závist.⁵⁰

Karma podává vysvětlení o různých údělech každého jedince- rozdíly v hmotných statcích, vyšším či nižším stavu nebo o štěstí či neštěstí. Vyústěním všech těchto ideí je myšlenka, že náš osud leží jen v našich rukou. Oproti tomu starověké Řecko chápe úděl osudu, tak že není v naší moci ho jakkoliv ovlivnit či změnit. Osud je dle starověkých Řeků předurčen shora. Naopak karma je jen v našich rukou, je příčinou znovuzrovnání, protože i když určuje směr átmana, tak je spojena s tělem a ne s vnitřním já. Proto, když někdo dokáže přerušit karmický cyklus, vysvobodí tím átmana z nekonečného životního koloběhu znovuzrovnání a umírání. Způsob, jak vysvobození dosáhnout je dosti zdoluhavý, postupuje se kousek po kousku, život po životě, dokud se nezpřetrhají všechna pouta spojená s touhou. Právě vysvobození se z věčného cyklu je cílem všech hinduistů, proto se mnozí zkouší oddat askezi a nakonec dosáhnout svého cíle. Zejména bráhmani se snaží v zájmu vysvobození „chodit po správných cestách“ a obětovat tomu vše, co mají.⁵¹

2.3 Obřady a svátky

2.3.1 Obřady

Obřady, svátky, rituály- všechny tyto události mají v hinduismu hluboký význam. Během staletí se určitým způsobem transformovaly, zejména rituály, avšak stále zůstávají jedním z nejviditelnějších rysů hinduismu. U počátečních forem rituálů šlo hlavně o obětování zvířat, což v pozdější době postupně vymizelo a dnes mají rituály spíše podobu učení se. Při védských obětech je zapotřebí v prvé řadě ohně, jelikož ten má sílu očistit a také vynáší oběť vzhůru do nebe. Dalšími předpoklady k provedení správného obřadu jsou nutnost pojmenovat příjemce oběti a také povinně vyslovit formuli neboli mantru. Védská oběť může mít dvě formy- a to buď soukromou (v kruhu rodinném) anebo veřejnou (velká oběť). Cílem velké oběti je projevit se vůči oblastní nebo státní potřebě. Velké oběti se zpravidla zúčastňuje větší množství bráhmanů. Mezi nejaktuálnější velké

⁵⁰ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 1993. s. 23.

⁵¹ JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub a Balios, 2000, s. 44, 45.

oběti například patřila oběť, jejímž účelem bylo reagovat na vzrůstající hrozbu nukleární války v padesátých letech 20. století. Hinduisté věří, že konání ve prospěch božstva, přináší duchovní odměnu. Každému pozemskému požadavku odpovídá určitá specifická oběť. Což z tohoto rituálu dělá jakýsi obchod oběť- odměna, jelikož se věří, že bohové jsou stejně tak závislí na obětech jako my na odměnách. Proto se se hinduisté domnívají, že díky obětnímu rituálu jsou schopni ovládat přírodní jevy jako povodně nebo různé nemoci.

V dnešní době se již od obětování zvířat upustilo a tyto rituály se konají jen zřídka. Všichni hinduisté by se měli učit základům svatých písem, podrobit se vojenské službě a trénovat se pro výkon budoucího povolání. Všechny tyto činnosti jsou brány jako moderní obětnické závazky, díky nimž moderní hinduisté dostojí božské odměny. Obřady však v hinduistických domácnostech zaujímají stále důležitou pozici například jako součást slavení svátků, oslavy změny ročního období, historické události nebo také významné rodinné události. Během těchto obřadů jsou prováděny různé drobné rituály, které se pak dědí z generace na generaci.⁵²

Jak už bylo řečeno obřady neboli *sanskáry* jsou stále důležitým životním aspektem všech hinduistů a mezi nejvýznamnější se řadí šestnáct obřadů, které vyznačují nejdůležitější etapy lidského života- od početí až po smrt. Pokud se dle přísných kritérií obřady provedou tak jak mají, disponují mocí anulovat účinky negativní karmy nebo pomoci při hodnotnějším zrození v dalším životě.

První tři obřady se provádí již před narozením budoucího malého hinduisty. Úplně prvotní *sanskára* se navíc provádí ještě před početím dítěte, kdy manželé provádí obřad, aby byli plodní. Druhá *sanskára* se koná na začátku gravidity a souvisí s ochranou matky a dítěte před zlými duchy, kteří by je mohli, po čas těhotenství napadnout. Další *sanskára* se zaměřuje na trvale dobré zdraví, jak dítěte, tak matky. Po narození se miminko musí umýt a na jazyk je mu nakreslena zlatým perem posvátná slabika a na čelo symbolické znamení. Vybírání jména to také nechodí tak jako u nás Evropanů, kdy jméno je většinou přiděleno ještě před porodem dítěte. U hinduistů se jméno tají většinou až do 12. dne po porodu, jelikož se věří, že by zlí duchové mohli miminko odnést, než bude ochráněno dalším obřadem. Při tomto ochranném obřadu přiváže kněz dítěti červenou nit jako znak ochrany před zlými duchy a dá mu do ručičky kousek zlato, aby jej čekala šťastná budoucnost. Dále je zapotřebí také astrologů, jejichž úkolem je sestavit horoskop, díky

⁵² JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub a Balios, 2000, s. 50, 51.

němuž dostane dítě své jméno, jelikož se používají dvě nebo tři počáteční písmena z daného zvěrokruhu. Další sanskára se týká chlapců, kterým dle tradice ostříhají vlasy, zváží je a stejně velkou hmotnost zlata jako je vlásků darují chudým. Desátým obřadem je obřad týkající se chlapců, kterým je udělena posvátná šňůra neboli *upanajana*, tyto šňůry jsou chlapcům zavěšeny bráhmany přes rameno okolo pátého až osmého roku věku. Rituál je součástí přechodu chlapců do rukou gurma, který malé hinduisty povede náboženským směrem.

Třináctá sanskára- svatba.⁵³ U tohoto obřadu se trochu zdržíme, jelikož je snad nejsložitějším a nejnáročnějším ze všech. Sňatek u hinduistů je brán zcela jinak než v evropských zemích, nejde o dohodu mezi dvěma milujícími se lidmi, jde o dohodu dvou rodů a celé kasty, jelikož její hierarchie nesmí být v žádném případě narušena rozmarem dvou nerozvázných bytostí. Proto bychom mohli říci, že hinduista se nežení, ale spíše je ženěn. Láska a sňatek jsou totiž pro hinduisty diametrálně odlišné pojmy. Svatba totiž představuje spíše povinnost vůči své rodině a vůbec celému rodu. Hlavní úkol přebírá otec daného dítěte, jelikož právě na něm je, aby oženil syna či provdal dceru. Kdyby především dcera zůstala svobodná, stala by se vyvržencem a nejen to byl by to „hřích až za hrob“. Za tento hřích by totiž netrpěl jen stávající otec, ale potrestali by tím i své předky- a to si žádný hinduista nedovolí. Tudíž dcera musí být provdána za každou cenu.

Cílem svazku je zplodit potomka, nejkýženějším přáním je samozřejmě syn, který by svými opakovatelnými oběťmi během svého života zajistil rodičům po jejich smrti snadnou cestu do nebe. Avšak nestačí potomka jen oženit či provdat, nýbrž ale i dodržet řádnost kastovního uspořádání, což musí být dodrženo za každou cenu. Proto se „vhodná polovička“ hledá všemi možnými způsoby- v dnešní době např. skrze inzeráty, dělenými na rubriky podle kast. Hinduističtí rodiče mohou také využít služeb dohazovačů, kteří nosí v hlavě složité kastovní uspořádání každé rodiny a dle těchto kritérií dokáže vybrat vhodnou nevěstu či ženicha. Dle nových zákonů se v Indii dívky smí vdávat od 18 let a chlapci ženit od 21 let. Pokud je vše v pořádku a zejména kastovní příslušnost souhlasí, přistoupí se k dalšímu kroku a to ke svatební smlouvě. Poté následují předsvatební obřady a předáním darů se svazek stává definitivním.⁵⁴

⁵³ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Vyd. 1. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2003, s. 28, 29.

⁵⁴ PREINHAELTEROVÁ, Hana. *Hinduista od zrození do zrození*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 41, 42, 47, 49, 50, 51, 53, 54, 58, 59, 77.

„Ganga- řeka života: pro hinduisty je obrazem samotného hinduismu- její uplývání, líné, zdánlivě pomalé, a přece nezadržitelné, někdy prudce strhávající. Stále stejná, a přece stále jiná. Často průzračná a čistá, jindy kalná a neprůhledná. Hojně zúrodňuje, někdy se ale vylije z břehů a utopí část stvoření ve svých vodách.“⁵⁵ Důležitým článkem mnoho sanskár je řeka Ganga. Jde pro hinduisty o nejposvátnější a nejvýznamnější řeku vůbec. Většina ji nazývá jako „Matku Gangu“ dle bohyně Gangy. Doušek vody z Gangy dostávají obvykle nemocní nebo umírající lidé. Vstupem do řeky se hinduisté mohou očistit od svých hříchů. Mohou dostat nejen tělesné očistě, ale i duchovní vznešenosti. Ideální k očistě je právě řeka či pramen, kde se díky tekoucí vodě neshromažďuje veškerá prajednota, jak je tomu např. ve stojatých vodách nebo v moři. Vstup do řeky usnadňují posvátné schody, na kterých se věřící spojuje se zemí a nebem. Tento očistný proces je nápaditě podobný křesťanskému křtu, avšak s tím rozdílem, že křest se děje pouze při přijímání do církve a hlavně je neopakovatelný. Naopak v hinduismu se tento obřad děje opakovaně během celého života, čímž se hinduisté zbavují svých hříchů. Častým zvykem je si nechávat u břehu řeky stříhat vlasy dohola, čímž se obvykle vyjadřuje hluboký smutek nad zesnulou blízkou osobou. Vlasy jsou ostříhány do hola až na jeden malý pramínek, jehož cílem je zakrývat bod, skrze který při narození vstoupil duch a skrze který při smrti zase vyjde.⁵⁶

Poslední nejvýznamnější sanskárkou je pohřební obřad. Tradicí je, aby nejstarší syn z rodu odvedl příbuzné na místo pohřbu a poté je zase nejmladší syn dovedl zpět do domu. Pro hinduisty je stěžejní, aby zemřeli v blízkosti posvátné řeky Gangy, jelikož by zde jejich popel mohl být rozprašen, což by ukončilo cyklus znovuzrození.⁵⁷

2.3.2 Svátky

Tak jako se v hinduismu objevuje velké množství obřadů a rituálů, tak zde také nalezneme velké množství svátků. Jejich dodržování je součástí předávání tradice mladším generacím a nesporně také ponaučením pro děti. Hinduistické náboženské svátky se dělí na tři skupiny.

⁵⁵ KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 52.

⁵⁶ KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 52, 53, 74, 75, 76.

⁵⁷ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Vyd. 1. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2003, s. 29.

První skupinu tvoří svátky založené na hinduistickém kalendáři. Stěžejním elementem je tedy hinduistický kalendář, jenž je tvořen šesti obdobími v roce o 354 dnech. Každé z nich trvá dva měsíce. Nejznámějším a nejuctívanějším svátkem je *diválí* neboli svátek světél, který trvá pět dní v říjnu anebo v listopadu. O tomto svátku hinduisté uctívají Lakšmí, bohyni blahobytu a štěstí. Dalším oblíbeným svátkem je svátek zvaný *Sarasvatí*. Sarasvatí představuje uctívání učenosti a moudrosti, jakou byla bohyně, dle které je svátek pojmenován. V tomto období nosí po ulicích hinduisté její sochu v podobě krásné ženy sedící na labuti. Druhá skupina svátků je spjatá se zemědělským rokem. Tato skupina se zaměřuje na svátky spojené s určitými obdobími zemědělského roku. Je to důsledek toho, že Indie je z velké části závislá na zemědělství, tudíž se svátky setí a sklizně těší velké popularity. Poslední skupina vyzdvihuje významné události hinduistických legend zvané *mély*.⁵⁸ „*Kumbhméla se koná každých dvanáct let střídavě ve čtyřech různých centrech. Mýtus, na němž je založena, vypráví o bitvě bohů s démony o džbán s nektarem nesmrtelnosti. Bohové v ní sice zvítězili, ale v průběhu bitvy ukáply čtyři kapky nektaru na místa, kde se koná kumbhméla.*“⁵⁹

2.4 Kultura a umění

Velkou inspirací pro výtvarné umění byla hinduistická mytologie. Především lidové umění s náboženskou tematikou se těšilo a stále ještě těší velké oblibě. V mnoha chrámech jsou stěny zdobeny reliéfy s obrázky ze života Kršny nebo z Rámájany. Tato umělecká předloha byla poté napodobována celá staletí. Bohužel bylo mnoho chrámů na severu Indie zdevastováno muslimskými útoky. První hinduistické chrámy byly zřejmě stavěny z cihel a ze dřeva, avšak tyto rané hinduistické chrámy se do dnešní doby nedochovaly.

Stavby z kamene započaly až za vlády *Guptovců* (3.-6. století). Chrámy zdobily různé skulptury a za normu se pokládalo jednoduché řešení prostoru. Celý chrám se skládal z jedné velké zastřešené místnosti. V 6.-7. století sílil vliv bráhmanů a s jejich vlivem i požadavky na změny v chrámech. Bráhmani požadovali oddělenou svatyni tzv. *garbhagrhu*. Ta se stala srdcem celého chrámu, kde se tyčila i hlavní věž- *śikhara*. Architekturu dokreslují také jednotlivá znamení zvěrokruhu, přičemž ani zásluha planet

⁵⁸ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Vyd. 1. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2003, s. 30, 31.

⁵⁹ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Vyd. 1. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2003, s. 31.

nemůže být opomenuta, jelikož jejich postavení hrálo také důležitou roli. Svislá osa věže ilustruje posvátnou horu *Méru*, která se dotýká oblohy a může tak korigovat správnou vzdálenost od země.⁶⁰ „Vyšší části chrámových zdí jsou zdobeny reliéfy muzikantů, tanečníků a božských bytostí, kteří bohům nabízejí květinové girlandy. Postavy bývají zobrazeny v pohybu, který je symbolem vzduchu neboli dechu života. Na reliéfech se nacházejí často milenci a krásné ženy, aby chránily chrám od destruktivních sil. Všechny síly přírody- voda, oheň, vzduch a země- zde nacházejí své symbolické zpodobení. Na stěny chrámů se dostaly scény jak z eposů *Rámájana* a *Mahábhárata*, tak z běžného života. Nárůst popularity tří hlavních hinduistických božstev, *Brahmy*, *Šivy* a *Višnu*, našel své ztvárnění v podobě *trimúrty* (božstva s třemi tvářemi).“⁶¹

S příchodem středověku získal hinduismus postupně na převaze, což zapříčinilo i to, že požadavky na architekturu se staly náročnějšími. Architektura se stala mnohem honosnější a věže byly čím dál vyšší. Chrám tedy podlehl různým změnám jako např. rozšíření o síň pro věřící a o vstupní bránu. Vrcholná fáze architektury nastala pro hinduismus asi po roce 1000, v tomto období také vznikl chrámový komplex v *Khadžuráhu*, který je znám především pro své erotické reliéfy.

S chrámy a jejich malbami byl ve značné míře spojen i tanec, který původně plnil pouze rituální funkci. Z těchto rituálů se později vyvinul taneční styl *bharatanátjam*. S tancem souvisí i rytmus a dle učebnice zvané *Nátjašástra* byly vypracovány systémy zpěvu, díky kterým se mohlo zajistit správné předávání náboženských textů. Významnost rytmu předkládá i mýtus o Šivovi jako pánu tance, jenž předvádí tanec stvoření. A s rytmem nedomyslitelně souvisí zpěvy, v prvé řadě na oslavu božstev, z nichž se některé zpívají dodnes. Hudba má v Indii dlouholetou tradici, základní strukturu hudební kompozice představuje *rága*, která má za úkol vyvolat určitou náladu- každá roční doba nebo denní či noční hodina nesla svoji rágu.

Tyto nálady byly později ztvárněny také v malířství v sadách miniatur jako tzv. *rágamály*, které dle různých barev zobrazovaly právě jednotlivé rágy čili nálady. Mezi nejoblíbenější se zařadila rága s erotickým podtextem, zobrazující milence v zahradním pavilónku během bouře. Kresby miniatur souvisí s ilustracemi budhistických a džinistických rukopisů zobrazených na palmových listech, které byly ve 14. století

⁶⁰ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství I. díl: judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, s. 144, 145.

⁶¹ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství I. díl: judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, s. 145.

nahrazeny papírem. V 16. století se hlavním centrem malířství v Indii stalo město *Mévár*, kde se malířství úspěšně rozvíjelo obzvláště ve formě ilustrací k různým dokumentům jako např. k náboženským textům nebo k milostné poesii. Vedle těchto ilustrací se vytvořil dokumentační malířský styl ztvárňující běžný život v Indii s jeho řemesly anebo s různými typy lidí. Do lidového malířství můžeme zařadit např. *kálíghátské* obrázky věnované bohyni Kálí zobrazující oblíbená božstva, ale i světské náměty anebo společenské nešvary.

Nedílnou součástí umělecké tradice v Indii jsou různá umělecká řemesla tvořena kamenem, dřevem, slonovinou, kovem nebo textilem. Oblíbenou technikou jak zdobit textil se stala batik, ale také vyšívání např. květin anebo charakteristických zrcátek. Výrobky z kovů sloužily jako např. nádoby na vodu nebo se z nich zhotovovaly figurky božstev různých velikostí a tvarů. Hinduistická tradice z umění nikdy nevymizela, avšak během času se stejně jako např. v literatuře určitým způsobem transformovala a zmodernizovala. Avšak nové chrámy vznikají i nadále a právě zde můžeme vidět, že se náboženské projevy z indického a veřejného života neztrácejí.⁶²

⁶² KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství I. díl: judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, s. 145, 146, 147.

3 ETICKÉ ZÁSADY HINDUISMU

3.1 Etika

S etickými zásadami souvisí soubor obřadů, který si hinduista během svého života musí projít- od početí až po smrt. Počet obřadních rituálů je různý, liší se dle oblasti a kasty. Účelem obřadů je ukončit období jednoho životního cyklu a také začít další, přičemž každý obřad představuje zdokonalení člověka. Aby zdokonalení nastalo i v dalším životě, tedy po reinkarnaci je rozhodujícím bodem vše, co člověk vykonal až do okamžiku své smrti. Karma hraje v hinduismu důležitou roli, proto představuje důležitý bod i v etickém smýšlení jako např., že každé zlo bude náležitě potrestáno a dobro náležitě odměněno.

Dalším ústředním pojmem je *dharma*, která označuje soubor etických pravidel chování. Hinduisté věří, že každý člověk si na svět přináší tři dluhy, které je třeba splatit. První dluh je dluh vůči předkům, který hinduista splatí dalším pokračováním rodu, dalším dluhem je dluh vůči svému učiteli, který splatí studiem náboženských spisů a posledním dluhem je dluh vůči bohům, který je splacen zachováním dharmy. Zákony dharmy stanovují způsob života hinduistů od narození až po smrt. Původně byl sňatek brán jako nezrušitelný, teprve až roku 1955 byly díky reformě hinduistického zákoníku povoleny rozvody a zakázána polygamie. Úkolem ženy je vdát se a mít děti, přičemž alespoň jedno z nich by mělo být chlapec.

Každý hinduista by měl usilovat o zachování rovnováhy tří aspektů a to *dharma*, *artha* a *káma*. Později se k těmto třem aspektům přiřadila ještě *mókša*, která vede člověka z vysvobození koloběhu životů. K mókši se hinduisté dostanou díky správnému plnění dharmy, přičemž každá kasta a každá sekta má svou vlastní dharmu.

Formulace etických principů není v hinduismu ,jak je možno vidět, zcela jednoznačná. Základním požadavkem je *ahnisa*- nenásilí, požadavek nezabíjet. Pro určité kasty však *ahnisa* neplatí. S nenásilím jde v ruku v ruce *dajá*, což je soucit s trpícími tvory, dále také *satja*, což představuje požadavek pravdivosti. Mezi další významné požadavky patří nelpět na pozemských statcích, což je v praxi vcelku těžko plnitelný požadavek. Povinností hinduistů je také býti štedrými a pohostinnými z čehož žijí *sádhuvé*⁶³ („svatý muž, světec; žebravý poutník za náboženským cílem“⁶⁴). Poslušnost

⁶³ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství I. díl: judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, s. 142, 143.

⁶⁴ WERNER, Karel. *Malá encyklopedie hinduismu*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1996, s. 158.

je také důležitá, hlavně tedy vůči duchovním učitelům a starším osobám. A poslední požadavek tkví v mravní čistotě, která je většinou chápána jako čistota rituální.

Avšak pro čistotu duše má být tělo spáleno na pohřební hranici včetně veškerých příslušných obřadů, které musí vykonávat syn zemřelého. Proto je pro hinduistu velmi důležité počít, alespoň jednoho mužského potomka. Naprosto výjimečnou událostí je pro hinduisty pohřbívání do země, což se děje jen v případě svatých mužů. Jelikož svatý muž se všech nečistot zbavil už za svého života, nemusí po své smrti podstoupit obřad upálení, aby byl očištěn. „Strašákem“ pro hinduisty jsou duše zesnulých nespálených nebožtíků, kteří by mohli strašit na osamělých místech, což platí i pro duše lidí, kteří byli násilně usmrceni.

Okolo poloviny 1. tisíciletí n. l. se v Indii vyvinul kult uctívání krávy jako posvátného zvířete, zřejmě díky kultu Kršny- pastýře. Pojem „posvátná kráva“ zná asi každý i kdo neholduje hinduistickému učení. Zabití krávy znamená pro hinduisty smrtelný hřích, přičemž hovězí maso je pro hinduisty tabu.⁶⁵

3.2 Projevy zbožnosti

V hinduismu můžeme projevovat zbožnost třemi způsoby a to pronášením posvátných slabik, dále pak zpěvem manter a používáním mandal. V mnoha rodinách a tedy i u mnoha hinduistů se zbožnosti provádí jen doma, v dalších rodinách jen doma a chrámech a v dalším případě naopak jen v chrámech.

Posvátnou slabiku představuje *óm* neboli také *aum*. Poprvé se o této slabice dočítáme v posvátných sbírkách upanišand. Posvátná slabika je pro hinduisty velmi důležitým aspektem, proto si ji často malují na různé všední předměty, jen aby ji mohli mít stále na očích. Tuto slabiku nalezneme na začátku a na konci každé hinduistické knihy a také nesmí chybět ani při provádění obřadů a všech dalších důležitých úkonech.

Další důležitou stránku zbožnosti tvoří *mantry*, jenž představují verš, slabiku nebo také řadu slabik o kterých se hinduisté domnívají, že jsou božského původu. Odříkávání manter má prý takovou moc, že dokáže osvobodit člověka od světských nepodstatných záležitostí, které v běžném životě zaměstnávají lidskou mysl.

Poslední symbol ztělesňuje mandala, jejíž složitý geometrický vzor představuje celé pojetí vesmíru. Mandala je často používána k náboženským účelům. Například při

⁶⁵ KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství I. díl: judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, s. 143.

důležitých rituálech bývá mandala namalována na zem různými barevnými prášky a po skončení obřadu se nesmí zapomenout ji zase smazat.⁶⁶

3.3 Prána a čakry

Podle prastarého pojetí představuje fyzický základ člověka mnohem složitější strukturu než se jeví našim nedokonalým smyslům. Z našeho těla známe jen malou část, proto jen tuto malou část dokážeme využít, což v souvislosti o poznání mozku uznává i moderní lékařská věda. Důvodem toho, proč toho o svém těle víme tak málo je to, že naše smyslové orgány mají zcela jiný význam než orgány, které řídí rozmanité energie utajené v našem nitru. Nejdůležitějším bodem je pro nás nejzákladnější energie, jež představuje život. Tato energie neboli prána (životní dech) způsobí člověku po jejím vyhasnutí fyzickou smrt. Tento „dech“ můžeme rozdělit na pět druhů: 1. *Prána*- označuje výdech, 2. *apána*- označuje vdech, 3. *vjána*- označuje momentálně zadržovaný vdech označující život, 4. *samána*- označuje dech, který je principem trávení a poslední 5. *udána* označuje dech, který v okamžiku smrti odnáší duši mimo fyzické tělo.

Dle této filosofie je celé lidské tělo protkáno sítí určitých kanálků neboli *nádí*, jenž rozvádí životní energii do všech orgánů a částí. Mezi nejdůležitější nádí jsou považovány tři. Všechny tyto tři kanálky prochází šesti *čakrami*, které se podobají jakýmsi nervovým centřům, umístěnými nad sebou od nejspodnější části trupu až po lebku. Z metaforického hlediska symbolizují čakry duchovní cestu.⁶⁷ „Čakry jsou víry *pránické energie ve specifických oblastech těla, které ovládají cirkulaci prány pronikající celou lidskou strukturou. Čakry jsou naznačovatelé nejplnějších možností každého jedince. Naznačují, že člověk může překonat svou vlastní individuální omezenost.*“⁶⁸ Nejnižší z čaker zosobňuje úroveň člověka s mnohými omezeními v rovině vědomí i v rovině schopnosti jednat. Vyšší čakry se postupně zdokonalují a překonávají sebe sama. Abychom si mohli plně uvědomit své možnosti, musíme projít skrz složitou cestu, kterou nám nastiňují právě čakry. Znázorňují jakýsi návod k úplnému otevření mysli.

Nejnižší čakra se nazývá *múládháračakra*, u mužů ji nalezneme v oblasti řitního otvoru a pohlavního orgánu, u žen mezi pochvou a dělohou. Když bychom setrvali na jen

⁶⁶ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Vyd. 1. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2003, s. 24, 25.

⁶⁷ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 1993. s. 56- 58.

⁶⁸ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 1993. s. 58.

na této nejzákladnější úrovni, byli bychom jen živočichem, který uspokojuje své základní fyzické potřeby. Tato čakra je však i odrazovým můstkem k vyšším úrovním chápání, tedy k vyšším čakrám. Každá čakra se liší dle symbolu, barvy a mantry, jejíž vibrace pozitivně ovlivňují práci s příslušným centrem. Tuto čakru symbolizuje temně červený lotos se čtyřmi okvětními plátky a mantrou je slabika *lam*.

O něco výše, na úrovni stydké kosti se nachází druhá čakra *svádhisthánačakra*. Většinou je tato čakra spojována s nevědomím ze kterého vyvěrá spousta instinktivních podnětů jako např. touha po jídle, sexu a jiných smyslových prožitcích. Svádhisthánačakra je charakteristická rumělkovým lotosem se šesti plátky a její mantrou je slabika *vam*.

V oblasti pupíku se sdružuje *manipuračakra*, jenž řídí proces trávení a zásobování těla potřebnými živinami. Jejím úkolem je také doplňovat pránickou energii. Na této úrovni jsme již schopni různorodě se rozhodovat a taktéž prosazovat svou vůli, kterou dokážeme vsugerovat i druhým. Dominujícím prvkem je žlutý osmiplátkový lotos jehož mantrou je slabika *ram*.

Čtvrtá čakra se nachází v páteři přímo za srdcem, proto se je někdy nazývána též srdeční. Čtvrtou čakrou je tedy *anáhatačakra*, která je pokládána za centrum vědomí, přičemž právě zde bývá nejčastěji soustředěna pozornost při meditaci. Do této čakry jsou koncentrovány také city, díky kterým dokážeme začít milovat. Člověk zde začíná překračovat sám sebe- svou individuální identitu. Mantrou anáhatačakry je slabika *jam*, jenž symbolizuje modrý lotos s dvanácti plátky.

Další čakra nese pojmenování *višuddhičakra*. Pátou čakru nalezneme v hrdle za ohryzkiem, což označuje čistotu. Zde se pro nás svět začíná jevit jako skutečný domov. Purpurový lotos o šestnácti plátcích mantrickou slabikou *ham* je symbolikou této čakry.

Šestou čakrou tedy poslední, jenž nám uzavírá tuto tajuplnou cestu je *ádžňáčakra*, která se prezentuje jako centrum rozkazu. Zde se již zcela dokážeme propojit s druhým člověkem. Jde o centrum, kde člověk může plně přemýšlet a kde začíná vidět skutečnou podstatu věcí a jevů. Tato čakra se jeví jako nejstěžejnější, jelikož má moc ovládat prány. Symbolem šesté čakry je lotos o dvou plátcích a mantrou je slabika *óm*.

Kromě těchto šesti výše zmíněných čaker existuje ještě jeden bod, který se už mezi čakry nepočítá, ale neodmyslitelně mezi ně patří. Jde o tzv. *sahasráru*, jejíž symbolikou je lotos o tisíci plátcích, jenž je umístěna nejvýš v nitru lebky. Pokud dosáhneme až této úrovně, dojdeme do extatického stavu- *samádhi*, který představuje finální naplnění duchovního úsilí. Pokud však dospějeme až do *sahasráry* je naše běžné

vědomí nahrazeno novým a pokud budeme posíleni i všemi energiemi může náš átman opustit tělesnou schránku bodem v temeni lebky (*brahmarandhra*) a tak dosáhnout znovusjednocení s nejvyšším duchem.⁶⁹

3.4 Neonáboženské kultury a hnutí vycházející z hinduismu

Hlavní personu pro ortodoxní hinduisty ztvárňuje rodinný guru učitel. Tento guru působí v rodinách a vyučuje hinduisty náboženskému učení a zároveň má za úkol dohlížet na řádné plnění rituálních obřadů a dodržování dharmy. V průběhu času se někteří učitelé odtrhli od tradičního pojetí hinduistického učitelství a začali zakládat nové učitelské tradice, ke kterým se v dnešní době hlásí většina *ášramů* a náboženských společenství.

Učitelé s novým pojetím se do značné míry zasloužili o zařazení jógy do složitého hinduistického systému. Guru v určitém smyslu znamená jisté útočiště pro společensky slabé jedince, kteří nejsou z různých důvodů schopni žít ve světské společnosti. Nový člen *ášramu*⁷⁰ („*poustečna nebo i celý komplex ubytoven a účelových budov a zařízení, v němž žije společenství stoupenců a žáků určitého duchovního směru a v jehož čele stojí duchovní učitel*“⁷¹) se v podstatě vzdává veškeré své předchozí identity- v první řadě zprerthá veškerá pouta s vnějším světem a také je jeho staré jméno nahrazeno novým, jenž má představovat nový životní cíl. V jogickém *ášramu* se jedinec vzdává i své kastovní příslušnosti a v některých případech i výhod svého zrození, častěji ovšem je to právě naopak- jedinec se snaží uniknout kastovní diskriminaci, což pravděpodobně láká do *ášramu* velké množství hinduistů z nižších kast. Vstup do *ášramu* znamená pro mnohé i zbavení se svých existenčních starostí.

Mezi moderními učiteli a tradičními učiteli jogického umění jsou značné rozdíly. Na rozdíl od rodinného gurma, který svého žáka nechává být sám sebou a umožňuje mu prosazovat své vlastní názory, se život v *ášramu* dosti odlišuje. Guru zde disponuje absolutní mocí a jeho žáci se mu musí bezvýhradně podříditi. V podstatě je uctíván jako bůh, proto je pro žáka velmi důležité pečlivě si vybrat svého učitele. Což platí i pro druhou stranu, kdy si guru vybírá své žáky, dle temperamentu, charakteru a skutečného motivu vstupu do *ášramu*. Mezi další rozdíly patří i to, že tradiční guruové předávají své znalosti

⁶⁹ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 1993. s. 58- 62.

⁷⁰ MARKOVÁ, Dagmar. *Náboženství v asijských společnostech: tradice a současnost*. Vyd. 1. Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky, 1996, s. 128.

⁷¹ WERNER, Karel. *Malá encyklopedie hinduismu*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1996, s. 51.

a zkušenosti svým žákům nezištně, tedy bez nároku na finanční odměnu avšak pro „nové“ učitele znamenají žáci zdroj obživy a to nijak skromné. Tradiční učitele si žáci vybírají většinou dle jejich dobré pověsti a moudrosti. Naopak guruové nového pojetí sázejí spíše na reklamu.

Pro tyto netradiční směry a sdružení se ujal označení neonáboženské kultury. Mezi nejznámější neonáboženské kultury v dnešní době patří v přední řadě *Mezinárodní společnost pro uvědomování si Kršny* neboli hnutí *Haré Kršna*. Haré Kršna je nejrozsáhlejší organizací současnosti- její střediska nalezneme nejen v Indii, ale i v mnoha dalších zemích včetně naší republiky. V čele těchto netradičních ášramů stojí většinou guru, který je pro žáky až posvátný. Tento mocný guru vládne nad celým ášramem potažmo i nad životem a smrtí všech jeho příslušníků. Co se týče estetické stránky, tak v ášramu vládne většinou jednotný oděv i účes. Muži jsou obvykle zahaleni do mnišského roucha oranžové barvy a ženy do indické sáří. Pro všechny je povinností nosit růženec. Kultovní obřady jsou většinou určeny pro veřejnost, pořádají se však i takové, které jsou určeny jen pro zasvěcené. Toto hnutí můžeme nazývat jakýmsi extrémem, jelikož jeho příslušníci odmítají veškeré západní smýšlení a snaží se vybudovat vlastní, alternativní životní styl na podkladu dávných indických ideálů.

Mnoho stoupců ášramu vede téměř asketický životní styl- nepijí alkohol, nekouří, nehrají hazardní hry, nejedí maso, odmítají drogy a v neposlední řadě také zavrhnou předmanželský a mimomanželský sex. V mnoha očích se jeví také celibát jako ideální volba. Členové hnutí nejsou sice rozděleni dle kastovní příslušnosti, avšak i zde panuje jistá hierarchie. Na rovnoprávnost mezi muži a ženami můžeme také rovnou zapomenout, úkolem žen je a vždycky bylo mateřství, posláním mužů je vládnout a rozhodovat.

Co se týče náplně výuky jsou zde zachovány tradiční pojmy hinduistické mytologie a filosofie, nicméně výuka těchto pojmů se značně vzdaluje od výkladu učitelů minulosti. Cílem žáka neonáboženského hnutí je splynutí duše s absolutnem. Splynutí však nemá nastat ve vzdálené budoucnosti nebo dokonce v příštím životě, splynutí má nastat v co nejkratší lhůtě. Výčet metod neonáboženských ášramů je různý, jde např. o jogické meditace nebo různé hinduistické rituály, kromě těchto metod nabízí ášram svým zájemcům také netradiční formy mystického spasení, které si zájemce může objednat v placených kurzech.⁷²

⁷² MARKOVÁ, Dagmar. *Náboženství v asijských společnostech: tradice a současnost*. Vyd. 1. Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky, 1996, s. 128- 134.

3.5 Jóga

První a zároveň nejznámější a nejslavnější zmínka o józe pochází asi z dob druhého století před Kristem a to ve slavné Pataňdžaliho *Jógasútře*, kde nalezneme v celku ucelený obraz jógy jako filosofického systému. Avšak základy a některé principy s nimiž jóga pracuje nalezneme již v upanišandách.⁷³ Slovo jóga je odvozeno ze sanskrtu, kde kořen tohoto slova znamená „spojit se“, což poukazuje na spojení neboli splynutí dvou principů- a to átmana a Brahmy. Dle zdrojů, jenž se dochovaly až do dnešních dob, se historici domnívají, že má jóga v Indii opravdu hluboké kořeny a že se prováděla již od velmi raných dob.⁷⁴

V naší mysli (*čitta*) se sdružují základní otisky či stopy (*sanskáry*) z předchozích zkušeností, které jsme prožili v našich minulých životech. Obsahem naší mysli jsou též instinkty a sklony, které jsme získali v předchozích existencích a to včetně nízkých, zvířecích pudů. Všechny tyto sanskáry se během našeho současného života opět aktivují a vyplují na povrch a stanou se tedy překážkou pozitivního vývoje člověka a taktéž jeho překážkou při sebezdokonalování. Od toho právě vznikly různé metody, jak tyto překážky odstranit, což by nešlo bez určité vnitřní síly, která propůjčuje člověku moc, se všech negativních elementů zbavit. Jde tedy o základ jogické praxe.

Odstraňování sanskár je však dlouhodobý a zejména časově náročný proces, v jehož průběhu se jedinec snaží dosáhnout stále vyšší mravní úrovně a to až ke konečnému stadiu dokonalého vnitřního očištění. Pokud tohoto stavu nedosáhne, je jeho údělem zůstat v onom neúprosném koloběhu přerodů. Což by mohlo nastat v případě zatížení sanskár z minulé existence, ale také kvůli našim skutkům ze současného života. Oba tyto body jsou „brzdami“ v sebezdokonalení se a nedovolí tak duši odpoutat se od řetězu bytí. A nejen to dále rozhodují i o kvalitě příštího života, jeho délce a dokonce i o množství příjemných a nepříjemných věcí, které člověk zažije. Opravdu jen ve výjimečných případech přináší dobré skutky své ovoce již ve stávajícím životě.

Existují různé jevy, které v józe značí příchod Brahmy a to mlha, kouř, slunce, vítr, oheň, světlušky, blesk, křišťálový měsíc. Pataňdžali uvádí čtyři stupně jógy, díky kterým můžeme átmana vysvobodit z koloběhu znovuzrození- držení těla, ovládnutí dechu, odvrácení smyslů od předmětů vnějšího světa a meditace. Za pomocí těchto metod

⁷³ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 1993. s. 45.

⁷⁴ JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub a Balios, 2000, s. 58.

učí jogín svou mysl, aby začala fungovat jinak než doposud- snaží se oslabovat špatné sklony mysli tak, aby nakonec zcela vymizely. Přičemž mu pomáhá např. tedy meditace, kdy se jogín koncentruje na konkrétní objekt tak, že si plně uvědomuje jeho jméno a vlastnosti a teprve po tomto kroku se snaží medítovat o něm bez tohoto konkrétního uvědomění.⁷⁵

O józe nalezneme zmínky i např. v Bhagavadgítě, ve které popisuje Kršna Ardžunovi různé způsoby, jak dosáhnout plného poznání átmana a tím tedy i sjednocení s Brahmou. Jedním ze způsobů je právě jóga, kterou si Kršna vysvětluje jako činnost s autoritou a pochopením. S touto činností je často spojeno tvrdé odříkání a zavržení pozemských tužeb. Poté však přijde odměna ve znamení duchovního naplnění a poznání nejvyšší reality.

Přímo jógu jako disciplínu praktikují asi v největší míře šivaisté, což jsou členové sekty uctívající boha Šivu, jehož považují za *Mahájógina*. Pokud jde o praxi, není výcvik jógy vůbec snadný, vyžaduje jak výcvik fyzický tak i mentální. U fyzického výcviku jde v první řadě o ovládnutí dechu do šesti čakr a po mentální stránce se od poutání od materiálních podnětů a zároveň také odříkávání manter včetně opakování posvátných slov jako óm.

Málokomu se povede, aby se dostal dál než za úroveň meditací, avšak o nejpokročilejších jogínech se traduje, že se dokáží natolik sebeovládat až konají zázraky- například se zvětšit do gigantických rozměrů nebo naopak zmenšit se na zrno písku a dokonce se stát i neviditelným či opustit své tělo. Tato cesta je ovšem velmi trnitá a dosáhnout něčeho takového je velmi obtížné, na jedné straně jde o jakési sebezničení a na straně druhé jde o vyhovění těm nejzákladnějším potřebám jako je např. léčení nemocí a různých tělesných neduhů.⁷⁶ „*Tvrdí se, že po usilovném cvičení může jogín zredukovat svůj tělesný metabolismus do té míry, že srdeční tep poklesne na víceméně nevnímání úroveň a jogín jakoby vůbec nedýchal. V tomto stavu překonal veškerý strach, pokud jde o pokračování jeho tělesných funkcí, dostal se do stavu očištění a je schopen dosáhnout plného mentálního uvědomění.*“⁷⁷

⁷⁵ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 1993. s. 45- 50.

⁷⁶ JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub a Balios, 2000, s. 58, 59.

⁷⁷ JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub a Balios, 2000, s. 59.

V západním světě nabralo slovo jóga trochu jiný význam, než jak jej interpretovali hinduističtí klasikové. V západním moderním světě je slovo jóga bráno spíše jako způsob meditace spojeného s duchovním klidem. A právě jako jakási obecná duchovní cesta nabyla jóga v poslední době na popularitě a rozšířila se i mimo hranice Indie.⁷⁸

3.6 Tantrismus

Tantrismus se jako ezoterický naukový a rituální systém rozšířil v Indii okolo roku 600 až 900. Mezi 10. a 12. stoletím se máme možnost stále častěji setkávat s vyobrazením tančící dívky ve svůdně smyslné póze, dále pak s páry při sexuálním spojení a také s vyobrazením orgiastických skupin.⁷⁹ O žádném jiném indickém duchovním odvětví nebylo napsáno tolik literatury jako o tantrismu. Přičemž právě paradoxem je, že navzdory dostatečným zdrojům koluje o tomto filosofickém směru tolik nejasností, různých záhad a nepochopení. Z etymologického hlediska nám tantrismus také mnoho vysvětlení nepodává, jelikož kořen *tan-* disponuje mnohovýznamovou funkcí a může tedy znamenat- natáhnout, dosáhnout i rozšířit.

Kromě jiného bývá tantra v některých knihách spojována i s magií, kouzly s „strašlivými“ obřady, jenž se odehrávají o půlnoci na pohřebištích či v horských jeskyních. Takže opravdu ani v tantrické literatuře se pojem tantra nejeví jasně a jednoznačně. Nejspíše je to proto, že staré prameny uvádí, že by výuka dané problematiky měla probíhat prostřednictvím guruovy výuky, kvůli hlubšímu poznání celé nauky. Často se traduje názor, že tantru se nelze učit jako nějaký vědní obor, ale že je ji třeba žít a prožívat v sobě samém. Každá zkušenost zachycená písemnou formou, je však nesporně subjektivní, jelikož je založena jen na autorově stupni poznání a jeho pocitech. Proto se tantrismus mnohdy jeví spíše jako životní postoj než filosofická nauka.

Tantrikové odmítají konvence a držení se tradičního řádu, usilují o prolomení stereotypů, jejich rituály porušují obvyklá tabu a cíleně porušují dané normy a pravidla. Jejich cílem je přeměnit člověka v nespoutanou bytost a přetransformovat jej do nově uvažující a nově jednající bytosti. Mókša neboli vysvobození se z věčného koloběhu převtělování tantrikové nahrazují pojmem *mahásukha* neboli velké štěstí, které

⁷⁸ JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub a Balios, 2000, s. 59.

⁷⁹ KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 66.

znamená štěstí jak duchovním tak i fyzickým. Tantrismus soustřeďuje pozornost do vlastního nitra, snaží se odhalit všechny skryté síly a využít je. Nejpodobnější nauce tantrismu je zřejmě šaktismus, který se ubírá rovněž spíše neortodoxním směrem.

Dalo by se říci, že tantra spojuje jógu (ve smyslu transcendentální blaženosti) s *bhógou*, což znamená světský nebo smyslový prožitek. Spojením těchto dvou bodů vzniká *šréjas* neboli blaho, které se vyvíjí mimo oblast smyslů a zároveň také *préjas* neboli potěšení přicházející prostřednictvím smyslových orgánů. Hinduisté věří, že jen tantrický guru dokáže otevřít mysl tak, aby bylo možné skrze tantrické rituály odstranit překážky, jež jsou zdrojem odcizení a neuspokojení.⁸⁰

K tantrickému obřadu neodmyslitelně patří patero substancí či prvků začínajících písmenem M- *mada* (vino), *matsja* (ryba), *mámsa* (maso), *mudrá* (pražené zrna) a *maithuna* (pohlavní styk). U čtvrtého bodu je nutno vysvětlit, že jde o jakési zrna nebo obilovinu, která má mít však afrodisiatické účinky. Pátý rituální bod je zcela jasný a znamená tedy soulož jako vyvrcholení obřadu. Buď to může jít o pohlavní styk s vlastní manželkou anebo také s tantrickou družkou (což bývá mnohem častější), jež bývá označována různými termíny jako např. *dákiní* nebo *šakti*. Rituál se většinou koná ve dvojici, ale může probíhat i v hromadném seskupení šestnácti tantrických párů, podmínkou však zůstává přítomnost a vedení guru. Spojením ženského a mužského principu nalezneme již výše zmíněné velké štěstí- mahásukhu.

I v tomto odvětví nesmí chybět ony mantry, jež jsou nezbytnou složkou tantrických obřadů. Slabiky jsou vybírány guruem speciálně „na míru“ jeho žáka, dle jeho vnitřní potřeby. Jejich opakováním se žákova mysl naladí do takové úrovně, že je schopen poznat nejhlubší pravdy a zároveň dokázat prožít nejintenzivnější duchovní a fyzické prožitky. V různých knihách a článcích se nezávisle na sobě dozvíme jak je důležitá zvuková stránka manter. Což je vcelku logické, když vezmeme v potaz, že jde vlastně o energie, které vyvolávají vibrace uvnitř adepta. Aby, ale člověk dosáhl tak intenzivních a duchovních prožitků, musí se nejprve zbavit osmi „pout“, které představují nenávisť, pochyby, strach, stud, pomlouvачnost, pýcha na rod, pýcha na kastu a konformnost. Pokud je adept stále svázán těmito pouty je jen živým tvorem, neschopným pochopit hlubokou pravdu vědění.⁸¹

⁸⁰ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 1993. s. 65- 69.

⁸¹ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 1993. s. 70- 72.

Mnoho názorů a to hlavně pramenících ze západního světa, vykresluje tantrismus jako něco démonického nebo alespoň mravně nedůstojného. Pravdou však je, že tantrismus si nemůžeme ani démonizovat, ale ani přikrášlovat. Na rozdíl od ortodoxního pojetí hinduismu, tantrismus rozhodně pozvedl postavení žen a současně zrušil kastovní hranice. Dokonce i postavení nedotknutelných není pro něj už žádným problémem. Na druhou stranu však nelze popřít to, že stoupenci tantrismu vyznávali a hlavně praktikovali filosofii sexu, což se ledakomu nelíbilo. Také kněží vedli prostopášný život a se svými přívrženci se oddávali všemožným sexuálním radovánkám. Dokonce i v některých indických pramenech se můžeme dočíst o tom, jak toto sexuální požitkářství kazí posvátné atmosféry mnoha chrámů. Dívky, jež pobývaly ve chrámech byly proto proslulé promiskuitou a korupcí.⁸² „*Pokud se jako cesta ke spojení s absolutnem praktikuje sexuální spojení se střídajícími se partnery (ba i se zvířaty), dá se sotva chápat jako symbol osvobození. Ještě ostřeji řečeno: náboženství bylo zneužíváno k sexuálním účelům a sexualita k účelům náboženským.*“⁸³ V dnešní době je však instituce chrámové prostituce již dávno zakázána.⁸⁴

Tantrismus tedy představuje velmi variabilní možnosti. Poslední zmínka o tantrickém učení by asi měla patřit jednomu z největších učitelů tantry a to filosofu Abhinavaguptovi z Kašmíru (asi 1000 po Kr.), jež po sobě zanechal obsáhlou encyklopedii *Tantrólóku* (Osvětlení tantry).⁸⁵ „*Tradice jej líčí jako starého gurua, sedícího s pohárem vína v ruce uprostřed svých žáků a krásných žen s hudebními nástroji. Podle legendy odešel jednoho dne i s několika sty žáky do jedné z horských jeskyň v kašmírských velehorách a už odtamtud nikdy nevyšel. Což prý vůbec neznamená, že zemřel.*“⁸⁶

3.7 Posmrtný život

Každý hinduista by měl zemřít v těsné blízkosti řeky Gangy. Hinduisté věří, že právě ona představuje spojení pozemského světa se světem bohů. Dříve bylo běžné, že

⁸² KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 66, 67.

⁸³ KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 67.

⁸⁴ KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 66.

⁸⁵ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 1993. s. 73.

⁸⁶ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 1993. s. 73.

příbuzní umírajícího odnesli na břehy řeky Gangy a v posledních chvílích jej ponořili po pás do vody, kde skonávající za zvuku manter naposledy vydechl. Pokud nebylo možné nebožtíka dopravit k řece, byl alespoň vynesena na čerstvý vzduch a položen pod posvátnou bazalku *tulsí*. Ale i za těmito skutky se skrývá strach, který plynul z pověr, které říkají, že pokud by nebyl umírající vynesena ven, duch zemřelého by mohl zůstat v místnosti, kde došlo k úmrtí.

Mrtvý nesměl být opuštěn až do posledního obřadu a nebývá opuštěn ani dnes. Příbuzný umírajícího nebo příslušník stejné kasty se jej musí stále dotýkat nebo přinejmenším alespoň jeho lože, aby bránil vstupu zlým duchům. Naopak doteku člověka z nižší kasty se muselo zabránit z důvodu narušení čistoty kasty.⁸⁷ Pokud nedojde k pohřbení nebožtíků jsou jejich duše často považovány za zlé duchy neboli *préty*, jenž pak za noci straší v lesích a n opuštěných místech. K tomuto ovšem dochází jen velmi zřídka, většina hinduistických rodin dbá na důkladné pohřbení svých blízkých a to žehem. Po spálení duše opouští tělo a putuje dle tradice před jakýsi soud v čele s bohem *Jamou* (někdy též označovaný jako *Dharma*), jenž má za úkol posoudit všechny skutky vykonané v pozemském životě a rozhodnout o jeho dalším soudu. Za dobré skutky přichází odměna ve formě pobytu v nebi, naopak za špatné skutky přichází trest, který tvoří pobyt v pekle. Ve většině případu se duše „dočká“ obojího, jelikož nikdo se v životě nedopustil jen dobrých nebo pouze špatných činů. Avšak oba dva případy jsou chápány jako kratší či delší vyplnění doby mezi příchodem dalšího zrození.

Na své předchozí existence si bohužel v novém životě nevzpomínáme. Dle *purán* však na svůj předchozí život zapomínáme až v době příchodu na svět. Pokud však bude znovuzrozený žít svatým životem, může si jeho duše opět rozpomenout na své předchozí zrození.⁸⁸

Co se týče přímo pohřbu, jde o povinnost synů zemřelého, kteří tělo musí odnést na místo spálení. Tělo má být nesené hlavou směrem k řece a současně při tom vyzývat bohy. Na pohřbu se klidně mohou sejít jen oni synové, kteří tělo svého otce nesou k pohřebišti, u hinduistů se totiž nejedná o společenskou událost jako u nás. Společenské povinnosti začínají až po samotném pohřbu- pozůstali se po pohřbu musí okoupat v posvátné řece, která má moc je očistit od všech zlých duchů. Pro syny a vdovu jsou

⁸⁷ PREINHAELTEROVÁ, Hana. *Hinduista od zrození do zrození*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 117, 118.

⁸⁸ ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 1993. s. 41.

pak nachystány bíle oděvy, jenž v Indii symbolizují smrt. Pro všechny členy rodiny nastává doba krutého odříkání a hlavně tedy údobí smutku.⁸⁹

3.8 Hinduismus dnes

K hinduismu se dnes ve světě hlásí přes osm set milionů lidí, přičemž hinduistické obce jsou rozšířené asi ve sto šedesáti zemích. Z čehož vyplývá, že zhruba každý šestý člověk na světě je hinduista.⁹⁰ Hinduismus je do značné míry náboženstvím omezeným na vlastní, tedy indickou kulturu a její prostředí. Také se nejedná o stejnorodé náboženství, jelikož asi 400 milionů vyznavačů v Indii tvoří sekty jejichž bohoslužby, obřady a vše s tím spojené se v mnohém zcela odlišují.⁹¹

Duchovní vlastí hinduismu je a vždy byla Indie. V 19.- 20. století nastala éra reformních hnutí proti zaostalosti v zemi a hlavně proti kastovním rozdílům. Postupně se hinduistické náboženství rozšířilo do různých koutů světa jako např. do Afriky, Srí Lanky, Guyany, Fidži nebo na Bali. Také asi osm set tisíc hinduistů pobývá ve Spojených státech. Avšak největší hinduistickou komunitou tvořenou mimo Indii je Británie- více než milion dvě stě tisíc.⁹²

V Indii je hinduismus do značné míry rozdělen dle jazykových odlišností. Většina hinduistické literatury je sepsána v sanskrtu, který byl později nahrazen védským jazykem ze kterého vznikly védy. I když byl sanskrt nahrazen jinými jazyky, zůstal však posvátným a literárním jazykem až dodnes. Vymezit hinduismus jako náboženství není snadné, jelikož jedním z rysů hinduistického vyznání je, že není založen na žádné formální víře a zároveň také toleruje velké množství různorodých tradic a praktik. Klasickým rysem a současně pevným bodem hinduistického učení je již několikrát zmíněný hinduistický učitel guru, který skrze svou nauku tlumočí své osobní pojetí víry. Svátky a obřady s nimi spojené jsou stále aktuálním trendem, přičemž jejich úkolem je zaangažovat všechny vrstvy hinduistické společnosti a současně také alespoň na chvíli vymazat všechny rozdíly mezi náboženským a světským životem.⁹³

⁸⁹ PREINHAELTEROVÁ, Hana. *Hinduista od zrození do zrození*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 118.

⁹⁰ KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Vyd. 1. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2003, s. 36.

⁹¹ JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub a Balios, 2000, s. 64.

⁹² KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Vyd. 1. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2003, s. 36.

⁹³ JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub a Balios, 2000, s. 64, 65.

4 VYUŽITÍ TÉMATU VE VÝUCE OV A ZSV

V první řadě si musíme uvědomit, že hinduismus je tématem velice specifickým, tudíž se této problematiky ve výuce na základní škole moc nedotkneme.

Výuka občanské výchovy na 2. stupni základní školy se spíše zaměřuje na témata jako je škola, region, obec, kraj, naše vlast, kulturní život, lidská setkání, vztahy mezi lidmi a zásady lidského soužití. S hinduismem bychom se mohli setkat v rámci tématu *lidská setkání*, kde dětem vysvětlíme a popíšeme přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi, rovnost a nerovnost nebo také rozdílné postavení mužů a žen v různých sociálních aspektech života.⁹⁴ A právě do této problematiky bychom mohli zakomponovat a přiblížit žákům hinduistickou kulturu. Názorným příkladem je kastovní systém, ve kterém jsou lidé rozděleni do čtyř kast dle toho v jaké rodině se narodí. Rozdíly mezi kastami jsou vcelku značné a proto to hinduisté z nižších kast nemají leckdy jednoduché. Toto pojetí bychom pak mohli srovnat s našim evropským systémem, tedy s tím „jak to chodí u nás“. Zajímavé by asi i bylo říct žákům, které kasty smí studovat a které ne a co se převážně učí a jakými metodami.

Dále bychom mohli upozornit na to, jak jsou v Indii vnímány ženy a jaké mají postavení muži, což se od našeho systému také v zásadě liší. Pro Evropana je téměř nemyslitelné, aby ženy nemohly studovat nebo vykonávat povolání, které si samy určí.

Naopak bychom mohli poukázat i na aspekty, které se vcelku od těch našich zas tak neodlišují. Například úcta k přírodě, mohli bychom žákům vysvětlit jak hinduisté přírodu vnímají, jak si ji váží a proč a zároveň taky dětem připomenout jak je příroda důležitá a že by nebylo špatné si ji také vážit a nebrat ji jako samozřejmost.

Co se týče výuky na středních školách a hlavně tedy na gymnáziích, kde se filosofie a religionistika vyučuje asi nejvíce, zde už se na tuto problematiku můžeme zaměřit více a v první řadě více do hloubky. Na gymnáziích se žáci setkávají s objasněním podstaty filosofického tázání, s porovnáním východiska filosofie, mýtu a náboženství, dále pak s rozlišením významných náboženských systémů (tedy i s hinduismem), ale také například i s různými sektami, které s náboženstvím také zajisté souvisí.⁹⁵ Zde bychom mohli také zabruslit do problematiky pojetí posmrtného života a rozebrat jak posmrtný

⁹⁴ Upravený RVPZV se zpracovanými změnami. In: *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. © 2011-2016 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/433>.

⁹⁵ Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. In: *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. © 2011-2016 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/159>.

život a celkově umírání berou hinduisté a jak naopak například křesťané. Srovnat, co je v určitém smyslu stejné, co je podobné anebo co se diametrálně odlišuje. A právě v těchto bodech by se tato bakalářská práce mohla stát pomocnou nebo alespoň doplňkovou oporou.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo vytvořit ucelený komplex poznatků jak o hinduistických zvycích, tradicích, víře, ale také o jejich smýšlení. V práci nalezneme popis různých hinduistických chrámů, z čeho jsou stavěny a za jakých principů, tedy máme možnost nahlédnout alespoň střídme do jejich kulturního dědictví. Což hinduisty z jisté části také utváří. Všechny tyto aspekty by nám mohli pomoci pochopit jejich zvyky a způsob myšlení, který se nám Evropanům zdá tolik odlišný.

V práci jsme se mohli seznámit s pojmy jakou jsou guru, karma, reinkarnace, ale také jóga, dharma, átman, mókša a mnoho dalších. Jelikož hinduismus z velké části utváří starodávný jazyk zvaný sanskrt a od něj se potom odvíjí spousta slov a názvů, tak nebylo vždy lehké správně vymezit význam slov. Nicméně díky *Malé encyklopedii hinduismu* se však překlad povedl, doufáme, zdárně. Což je literatura, která by určitě široké veřejnosti, ale i např. při výuce mohla pomoci.

Čímž se dostáváme k dalšímu bodu našeho cíle, což bylo vytyčit pár pojetí jak by se toto téma dalo využít v hodinách občanské výchovy a společenských věd. Jak je uvedeno v poslední kapitole, rozmanitější využití poskytne spíše gymnázium nežli základní škola, avšak na každém stupni se na problematiku můžeme dívat z jiných pohledů, což určitě taky není od věci.

Na základní škole můžeme dětem připomenout jak je důležité spojení s přírodou a jak si ji nejen hinduisté váží a pečují o ni. Na gymnáziu se již můžeme ponořit více do hloubky a kromě základních bodů s žáky rozebrat i zajímavější témata jako je např. posmrtný život, jóga či tantrismus, jenž je pro hinduismus tak specifický. Jelikož je až zarážející jak velký počet hinduistů na světě přebývá a jak málo o jejich kultuře a myšlení víme.

Závěrem bych chtěla podotknout, že by tato bakalářská práce mohla sloužit pro objasnění pojmů jak pro širokou veřejnost, tak právě i jako podklad či doplňující informace pro výuku. Snad by tedy toto shrnutí mohlo přispět k jednodušší orientaci v daném tématu.

Prameny a literatura

1. JORDAN, Michael. *Tajemný svět Asie: rituály, náboženství, filozofie*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub a Balios, 2000, 224 s. ISBN 80-7176-946-0.
2. KEENE, Michael. *Světová náboženství*. Vyd. 1. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2003, 192 s. ISBN 80-242-0983-7.
3. KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kolektiv. *Základy asijských náboženství I. díl: judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, 296 s. ISBN 80-246-0832-4.
4. KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, 306 s. ISBN 80-7325-059-4.
5. MARKOVÁ, Dagmar. *Náboženství v asijských společnostech: tradice a současnost*. Vyd. 1. Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky, 1996, 281s. ISBN 80-85425-24-6.
6. PREINHAELTEROVÁ, Hana. *Hinduista od zrození do zrození*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, 136s. ISBN 80-7021-211-X.
7. WERNER, Karel. *Malá encyklopedie hinduismu*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1996, 216 s. ISBN 80-7108-129-9.
8. ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 1993. 143 s. ISBN 80-901225-5-8.
9. ZBAVITEL, Dušan. *Základní texty východních náboženství*. Vyd. 1. Praha: Argo, c2007. 188 s. ISBN 978-80-7203-846-6.

Elektronické zdroje

1. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. In: *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. © 2011-2016 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/159>.
2. Upravený RVPZV se zapracovanými změnami. In: *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. © 2011-2016 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/433>.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Simona Peterková
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Zima, Ph.D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Hinduismus
Název v angličtině:	Hinduism
Anotace práce:	Tématem této bakalářské práce je Hinduismus. Cílem bylo seznámit čtenáře s danou problematikou a vytvořit srozumitelný komplexní celek o tomto náboženství. Současně by tato práce měla nastínit jak využít stanovené téma ve výuce 2. stupně základních škol, ale také na gymnáziích.
Klíčová slova:	Brahma, reinkarnace, kasta, átman, guru
Anotace v angličtině:	The topic of this bachelor thesis is hinduism. The aim was to familiarize the reader with the theme and create a complex work on this religion. Concurrently the thesis should outline how to use the topic in education at 2nd level of primary school and secondary school.
Klíčová slova v angličtině:	Brahma, reincarnation, caste, átman, guru
Přílohy vázané v práci:	Žádné
Rozsah práce:	42 stran
Jazyk práce:	Český jazyk